

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพภูมิประเทศของประเทศไทยโดยทั่วไปประกอบด้วย เทือกเขาสูงสลับซับซ้อนทางภาคเหนือ เป็นที่ราบในตอนกลางของประเทศและมีแนวสันเขาต่อเนื่องจากซีกตะวันตกลงไปยังจนสุดภาคใต้ ส่วนทางภาคตะวันออกเป็นที่ราบสูงและลาดลงสู่แม่น้ำโขง อาศัยลักษณะทางภูมิประเทศและสภาพอากาศเป็นหลักอาจจำแนกพื้นที่ของประเทศออกได้เป็น 5 ภาค ภาคเหนือประกอบด้วยทิวเขาสูงหลายทิวเขาวางพาดจากเหนือลงใต้มียอดเขาสูงๆ ที่มีชื่อเสียงอยู่หลายยอดด้วยกัน ยอดสูงสุดซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีทั่วไปก็คือยอดดอยอินทนนท์ หรือดอยอ่างกาสูงประมาณ 2,565 เมตร จากระดับน้ำทะเล ทิวเขาสำคัญได้แก่ทิวเขาผีปันน้ำ ทิวเขาขุนตาล ทิวเขาแดนลาว ทิวเขาหลวงพระบาง และทิวเขาถนนธงชัย ทิวเขาเหล่านี้ก่อให้เกิดลำน้ำสายสำคัญหลายสาย เช่น แม่น้ำอิง แม่น้ำวัง แม่น้ำยม แม่น้ำน่าน ไหลมารวมกันก่อให้เกิดแม่น้ำเจ้าพระยาในภาคกลาง นอกจากนี้ยังมีแม่น้ำยวม และแม่น้ำเมยไหลลงสู่แม่น้ำสาละวินในดินแดนของสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่าในส่วนของประเทศไทย ระหว่างเทือกเขาเหล่านี้มีที่ราบกว้างขวางเป็นตอนๆ ซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองต่างๆ ทางภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่านและพิษณุโลก เป็นต้น ที่ราบเหล่านี้เป็นที่รวมของตะกอนที่พัดลงมาจากกระแสน้ำ จึงมีความอุดมสมบูรณ์และเคยปกคลุมด้วยป่าไม้ที่มีคุณค่ายิ่ง ปัจจุบันกลายเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่สำคัญแหล่งหนึ่งของประเทศ (อุทิศ, 2541:424)

พื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทยนับได้ว่ามีส่วนสำคัญต่อประเทศไทยเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์มาก โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า น้ำและธรรมชาติที่สวยงาม ปัจจุบันได้ถูกทำลายลงอย่างหนักในรูปแบบต่างๆ เช่น การบุกรุกพื้นที่ยึดครองที่ดินทำลายป่าไม้โดยการลักตัดไม้ การเผาป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอย หางของป่า ลำสัตว์ป่า การนำสัตว์เลี้ยงเข้าไปเลี้ยงในป่า การผันน้ำจากลำห้วยลำธาร ไปใช้โดยมิได้คำนึงถึงผลกระทบต่อระบบส่วนรวม รัฐบาลได้แก้ไขปัญหาโดยการประกาศพื้นที่ป่าในภาคเหนือเป็นอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าไว้เป็นจำนวนหลายแห่งเพื่อป้องกันทรัพยากรต่างๆ ไว้โดยให้ใช้ประโยชน์ในรูปแบบที่ไม่มีการทำลาย แต่เนื่องจากการกระทำเพียงประกาศพื้นที่เป็นที่อนุรักษ์และมีกฎหมายควบคุม ยังไม่สามารถที่จะป้องกันพื้นที่ไว้ได้ ทั้งนี้ยังมีราษฎรที่ไม่เคารพกฎหมาย เห็นประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม และขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรแบบ

ยังยืนอยู่เป็นจำนวนมาก จึงมีความจำเป็นต้องมีหน่วยงานเข้าไปบริหารงานด้วยการป้องกันปราบปรามและพัฒนาพื้นที่ให้มีประโยชน์ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น เพิ่มปริมาณสัตว์ป่าให้มีมากขึ้น เปิดโอกาสให้ราษฎรเข้าไปท่องเที่ยวศึกษาธรรมชาติ ปรับปรุงคุณภาพป่าให้สมบูรณ์เพื่อการให้น้ำป้องกันภัยธรรมชาติและสร้างความสมดุลทางนิเวศวิทยา

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2526 อยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดเชียงใหม่บริเวณรอยต่อกับจังหวัดตากและจังหวัดลำพูน ในท้องที่อำเภออมก๋อย อำเภอคอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอสามเงาจังหวัดตาก มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 1,224 ตารางกิโลเมตร (765,000 ไร่) มีชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงอาศัยอยู่จำนวน 11 หมู่บ้าน 302 ครัวเรือน 1,411 คน ทรัพยากรป่าไม้ประกอบด้วยป่าไม้ผสมผลัดใบที่มีไม้สักและไม่มีไม้สัก ป่าเต็งรัง ป่าเต็งรังผสมสน ป่าดงดิบเขา และป่าดงดิบแล้งริมลำห้วย ทรัพยากรสัตว์ป่าประกอบด้วยสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม 43 ชนิดพันธุ์ นก 181 ชนิดพันธุ์ สัตว์เลื้อยคลาน 31 ชนิดพันธุ์ และสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก 13 ชนิดพันธุ์ วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าซึ่งอาศัยประจำในพื้นที่นั้นๆ และที่โยกย้ายเข้ามาอาศัยใหม่ตลอดไป หรือโยกย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ชั่วคราวในบางช่วงฤดูกาล เพื่อให้สัตว์เหล่านี้ได้อาศัยอยู่อย่างมีความสุขสมบูรณ์สามารถแพร่ขยายพันธุ์ เพื่อการดำรงพันธุ์และแพร่กระจายเข้าไปสู่พื้นที่ข้างเคียงหรือพื้นที่ส่วนอื่นของประเทศ การอนุรักษ์สัตว์ป่าถือเป็นนโยบายระดับโลกในอันที่จะเก็บรักษาสิ่งมีชีวิตต่างๆในโลกเอาไว้ นอกจากการเก็บรักษาสายพันธุ์เพื่อปรับปรุงพันธุ์สัตว์เลี้ยงและเพื่อเศรษฐกิจโดยตรงแล้ว การอนุรักษ์สัตว์ปายังมุ่งหวังด้านจิตใจ วิชาการ การสมดุลทางนิเวศวิทยา นอกเหนือจากวัตถุประสงค์หลักดังกล่าวแล้ว การจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย ยังมุ่งที่ผลประโยชน์พลอยได้อีกหลายประการ ที่สำคัญได้แก่ การอนุรักษ์พันธุ์พืชและสังคมพืชของโลกเอาไว้ การอนุรักษ์แหล่งความงามตามธรรมชาติเพื่อการนันทนาการ การอนุรักษ์ป่าไม้ไว้เพื่อการป้องกันภัยธรรมชาติและก่อความสมดุลทางนิเวศวิทยา การอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติไว้เพื่อการศึกษาและการวิจัย และที่สำคัญคือการอนุรักษ์น้ำ ในประเทศแถบร้อน ป่าไม้นับได้ว่ามีบทบาทอย่างยิ่งต่อการควบคุมการไหลของน้ำในลำห้วยลำธารและแม่น้ำ ป่าไม้นอกจากช่วยให้น้ำซึมลงดิน ได้มากขึ้นแล้วยังชลอการไหลลงลำห้วยลำธารให้ช้าลง ทำให้ลำห้วยลำธารมีน้ำไหลตลอดปี โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง การอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อยไว้จึงมีผลดีอย่างยิ่งต่อการอนุรักษ์น้ำในลุ่มน้ำปิง พื้นที่ป่าไม้ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแห่งนี้นับได้ว่าเป็นต้นน้ำที่สำคัญของอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนภูมิพล นอกจากให้น้ำลงสู่อ่างเก็บน้ำเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าและเพื่อการเกษตรในภาคกลางแล้ว ยังช่วยสกัดดินตะกอนมิให้ลงทับถมในอ่างเก็บน้ำทำให้อายุการใช้

ประโยชน์ของเขื่อนยี่หวายขึ้น การดำเนินงานของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย แบ่งงานต่าง ๆ ดังนี้ (1) งานธุรการ ทำหน้าที่เกี่ยวกับการเงิน งบประมาณ สารบรรณ พัสดุ ครุภัณฑ์ และประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ (2) งานจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ทำหน้าที่เกี่ยวกับการวางแผนการจัดการในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการพัฒนา (3) งานหน่วยพิทักษ์ป่า ทำหน้าที่เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า (4) งานวิชาการ ทำหน้าที่เกี่ยวกับการค้นคว้าวิจัย ดำรงวิทยากรธรรมชาติในพื้นที่ ปรับปรุงประชากรและถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า รวมถึงการประสานงานด้านวิชาการกับหน่วยงานต่าง ๆ (5) งานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ทำหน้าที่เกี่ยวกับการเผยแพร่ความรู้ด้านธรรมชาติวิทยาและทรัพยากรสัตว์ป่า การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อำนวยความสะดวกแก่ผู้ได้รับอนุญาตเข้ามาศึกษาธรรมชาติในพื้นที่ (ศูนย์วิจัยป่าไม้, 2536:2-17)

จากการดำเนินงานของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อยที่ผ่านมายังมีปัญหาเกิดขึ้นอยู่หลายประการได้แก่ ปัญหาการลักลอบล่าสัตว์ป่า ปัญหาการลักลอบตัดไม้ ปัญหาการบุกรุกทำลายป่า ปัญหาการยึดครองที่ดิน ปัญหาการนำสัตว์เลี้ยงเข้ามาเลี้ยงในพื้นที่ ปัญหาการก่อให้เกิดไฟป่าขึ้นในพื้นที่ ปัญหาการขาดการให้ความร่วมมือจากราษฎร เนื่องจากในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อยมีราษฎรชาวเขาอาศัยอยู่ถึง 11 หมู่บ้านซึ่งชาวเขาเหล่านี้มีอาชีพการเกษตรเป็นหลักและมีการเก็บของป่าและล่าสัตว์ หลังฤดูทำการเกษตร ถึงแม้ว่าเจ้าหน้าที่จะได้ใช้มาตรการทางกฎหมายอย่างเข้มงวดและมีการส่งเสริมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าควบคู่กันไปแล้วก็ตาม แต่จิตสำนึกของชาวเขาในพื้นที่ยังไม่ได้ตระหนักถึงประโยชน์และคุณค่าที่จะเกิดขึ้นจากการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าเท่าที่ควร การศึกษาเรื่องนี้จะช่วยให้ทราบถึงทัศนคติของชาวเขาที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า ตลอดจนปัญหาต่างๆในพื้นที่ ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการนำผลการศึกษาไปปรับปรุงและพัฒนาการวางแผนการดำเนินงานของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย เรื่องการป้องกันปราบปราม สร้างจิตสำนึก และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า เพื่อให้สัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทัศนคติของชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง ที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และ

สัตว์ป่าและความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อทัศนคติของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

2. เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการในอนาคตของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ที่เกี่ยวข้องกับ การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลจากการศึกษาเรื่องนี้ สามารถนำข้อมูลไปวางแผนการดำเนินงานป้องกันปราบปราม การสร้างจิตสำนึก และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า ไม้และสัตว์ป่าให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สมมุติฐานของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ตั้งสมมุติฐานของการวิจัยไว้ดังนี้คือ

อายุ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ความสามารถในการอ่านหนังสือ ขนาดพื้นที่ทำการ เกษตร รายได้ของครัวเรือน การติดต่อกับโลกภายนอก การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการ อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า มีผลต่อทัศนคติของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และ สัตว์ป่า

นิยามศัพท์

ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึก ความคิดเห็น กิริยาท่าทีที่แสดงออกมาต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ที่เป็นรูปธรรม นามธรรม ในเชิงประเมินค่าว่ามีคุณหรือโทษ และมีผลทำให้บุคคลนั้นพร้อมที่จะ ตอบสนองหรือแสดงความรู้สึกโดยการสนับสนุนหรือต่อต้านสิ่งนั้น

ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง หมายถึง ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า อมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่และตาก มีอายุระหว่าง 18 – 60 ปี และประกอบอาชีพด้านการเกษตร กรรม

ระดับทัศนคติ หมายถึงความรู้สึกทางจิตใจของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่มีต่อ การอนุรักษ์ทรัพยากรป่า ไม้และสัตว์ป่า วัดได้จากความรู้สึกของชาวเขา ซึ่งตอบสนองต่อแบบสัมภาษณ์วัดทัศนคติที่ผู้วิจัย ได้สร้างขึ้น ในด้านการประเมินค่าทัศนคติของชาวเขา กำหนดให้คะแนนค่าถามข้อย่อยเป็น 3 ระดับ คือ 1. เห็นด้วย 2. ไม่แน่ใจ 3. ไม่เห็นด้วย

ถ้าข้อความนั้นเป็นข้อความเชิงบวก (Positive statement) การให้คะแนนจะเป็นดังนี้ เห็นด้วย (3) ไม่แน่ใจ (2) ไม่เห็นด้วย (1)

ถ้าข้อความนั้นเป็นข้อความเชิงลบ (Negative statement) การให้คะแนนจะให้ตรงกันข้ามดังนี้ เห็นด้วย (1) ไม่แน่ใจ (2) ไม่เห็นด้วย (3)

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ามก๋อย หมายถึง พื้นที่เขตติดต่อระหว่างจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดตากที่กำหนดขึ้นเพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าโดยปลอดภัย เพื่อว่าสัตว์ป่าในพื้นที่ดังกล่าวจะได้มีโอกาสสืบพันธุ์และขยายพันธุ์ตามธรรมชาติได้มากขึ้น ทำให้สัตว์ป่าบางส่วนได้มีโอกาสกระจายจำนวนออกไปในท้องที่แหล่งอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียงกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า หมายถึง การใช้ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าอย่างมีคุณค่า และมีประสิทธิภาพมากที่สุด ก่อให้เกิดประโยชน์กับมวลมนุษยชาติให้มากที่สุด ทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งการจัดการ การป้องกัน การบำรุงรักษา และการเผยแพร่ความรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่ายังยืงตลอดไป

การติดต่อกับโลกภายนอก หมายถึง การเดินทางไปในตัวอำเภอหรือตัวจังหวัดเพื่อซื้อสิ่งอุปโภคบริโภคหรือติดต่อราชการที่อำเภอ สถานีอนามัยหรือโรงพยาบาล ประมาณค่าโดยแบ่งออกเป็น ไม่ได้ไปไหนเลยยกเว้นเฉพาะที่จำเป็น น้อยกว่า 1 ครั้งต่อเดือน 1-2 ครั้งต่อเดือน และมากกว่า 2 ครั้งต่อเดือน

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา

เดือนเมษายน พ.ศ. 2542 – เดือนมีนาคม พ.ศ. 2543